

עומקא דפרשה

פגם השתדלות דיוסף

שער הציור

עריש"ק כ"ט כסלו תשס"ט

סעודת מצוה בחנוכה

להודות ולהלל

פר' מקץ - חנוכה בהלל והודאה

גליון
כ"ד

להודות ולהלל

הרב מרדכי הכהן רובינשטיין

כתב הרמב"ם סוף הל' חנוכה, מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד. וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה לנו. ע"כ. וצריך ביאור כוונתו במה שכתב - **והוסיף בשבח האל והודיה לו**. דלכאור אינו ענין למש"כ בתחילת דבריו חביבות מצות נ"ח, שבה די היה במש"כ שצריך להזהר בה כדי להודיע הנס.

ואפשר דבאמת גם זה מצד המצוה דנר חנוכה. דעיקר המצוה היא נר לכל בית, אך המהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית והמהדר יותר ע"ז ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל א' בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד, כמ"ש ריש פ"ד. וכאן רמז על מה שמצינו במצוה זו חילוק בין עיקר הדין להידור במצוה, וזהו שכתב, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס, והיינו כנגד עיקר החיוב נר לבית, וזה כדי להודיע הנס, שהיו הנרות דולקות בפתחי הבתים להודיע הנס. אך המהדר במצוה יוסיף נרות דע"ז מתפרסם גם מספר הימים שנעשה בהם הנס ויש בזה תוספת בשבח האל והודיה לו על הניסים, וכל זה לפי שמצוה חביבה היא עד מאד.

אמנם נר' דהשמיענו בזה ב' ענינים שהם מחובת ימי החנוכה. א. מעשה הדלקת הנרות וזה כדי לפרסם הנס לאחרים. אך לא סגי בזה אלא בעינן דגם הוא עצמו יוסיף בשבח האל והודיה לו. וכ"ז מיסוד ימי החנוכה וכפי שכתב לעיל פ"ג ה"ג, שהתקינו חכמים שבאותו הדור שהיו שמונת הימים האלו ימי **שמחה והלל** ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות **להראות ולגלות הנס**. הרי דב' דינים תיקנו בזה, חובת פירסום הנס ע"י הדלקת הנרות בפתחי הבתים. והודאה להש"ת על ניסיו, והיינו ימי שמחה והלל. וזהו מה שהוסיף הר"מ, ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה לנו.

והדרך להגיע לזה שיוסיף בשבח וכו', הוא ע"י שיתבונן ויעמיק בדבר ויראה כאילו עתה נעשה הנס. שזה ודאי שבאותה שנה שאירע הנס, לא ידעו שגם למחר יהיה האות הזה, וכל יום היה גילוי מחדש שגם בזה הלילה אירע נס. והכירו בזה אות לטובה על חביבותם לפני הבור' וואהבתו אליהם וכך גדלה ונוספה שמחתם מיום ליום. וכימים ההם כך בזמן הזה, אף שכבר גילוי וידוע מתחילה שימי החנוכה הבאים לפנינו שמונה הם, לזכר הנס, מוטל עלינו שכל יום יהיה בעינינו כחדשים, כאילו נודע לנו זה עתה שעוד יום נעשה בו נס. והמתבונן ע"ז הדרך, ודאי יוסיף ממילא כל יום בשבח האל והודיה לו על הנס החדש.

עוד יבואר ע"פ דברי הרמב"ן ז"ל במש"כ בסוף פר' בא: מן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם. ע"כ לשונו הזהב. הנה כי כן יסד המלך מלכו של עולם אשר יגלה ויאיר לעתים אור מלכותו לעיני כל חי להראות כי יש מנהיג לבירה, נס להתנוסס, ומזה נדע ונבין כי כל דברינו ומקרינו אין בהם טבע ומנהגו של עולם כלל.

נמצא דע"י הנס הגלוי יש לו לאדם לבוא להכיר גם בשאר הנסים הנעשים תדיר בנסתר, הם הענינים הטבעיים בזה העולם. ויתכן דאף הרמב"ם רמז לזה הענין, והוא שכתב דצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס. והיינו הנס המפורסם שדלקו הנרות ח' ימים משמן שהספיק ליום אחד. ותו כ' ולהוסיף בשבח וכו' על הניסים שעשה לנו, והוא שע"ז צריך לבוא ולהוסיף בשבח והלל על שאר הנסים שעשה לנו, נסים דייקא, והם הם הנסים הנסתרים שבכל יום עימנו.

והנה כ"ז צריך התבוננות להכיר ולידע זה הענין, וכפי שביאר הגרש"ז מקעלעם זצ"ל דהיינו מה שיסד הפייט, 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים'. דלכאורה צ"ב וכי בינה יתירה נצרכת להכיר בנס גלוי כזה של נרות שדלקו שמונה ימים. אלא שבא ליישב בזה הקושי המפורסמת אשר בב"י מוזכרת, דהלא הנס הי' רק ז' ימים מאחר והיה בשמן די ליום אחד. אלא דהענין כנ"ל שע"י נס גלוי באים להכיר בנס נסתר, ומזה הנס הבינו כי גם הטבע נס הוא. ומי שאמר שזה השמן ידלק ז' ימים הוא שאמר לשמן שידליק. וא"כ גם היום הראשון שדולק ע"י השמן שבפך, נס הוא. ולהבין ענין זה, דבר מתוך דבר, נצרכים לבני בינה. ולזה נתקנו לנו אלו הימים להלל והודאה.

סעודת מצוה בחנוכה

הרב חיים רבינוביץ

כתב המחבר בסי' תר"ע ס"ב שסעודה בחנוכה אינו אלא סעודת רשות דלא תיקנו חכמים אלא להודות ולהלל ולא למשתה ושמוחה. והוסיף הרמ"א ד"א דיש קצת מצוה בריבוי סעודה משום דבאותן הימים היה חנוכה המזבח, ונוהגים לומר זמירות ותשבחות בשעת הסעודה ואז היו סעודת מצוה ע"ז, ופירש המשנ"ב דע"י שמזכירין החנוכה המזבח וגם אומרים שירות ותשבחות בענינא דיומא היו סעודת מצוה.

והנה בזה שכתב הרמ"א דמזכירין החנוכה המזבח פירש בלבוש שם דהיינו חנוכה המזבח שבמדבר, והקשה עליו המלבושי יו"ט שם דאין זה אלא דברי תימא, דחנוכה המזבח במדבר לא היה אלא בר"ח ניסן, וע"כ כוונת הרמ"א היא שבאותן הימים שנעשה הנס על השמן חנכו ג"כ המזבח שנטמא מן היוונים וחדשוהו וחנכוהו, וכן ראיתי בספר מכבי שעל שטמאו היוונים את המזבח נתקבצו ישראל להסיר כל האבנים ולבנות מזבח אחר וחנכוהו באלו הח' ימים וכן הוא ג"כ בפיוט בשבת שני דחנוכה עכ"ד, וע"פ דרך זה יש להבין דברי המשנ"ב הנ"ל דלסעודת מצוה מצרפין שני דברים, דנתבאר השתא דבאמת קשורים הם, דהיינו דע"י שנצחו את היוונים זכו אח"כ ג"כ לחנך את המזבח מחדש, וממילא השירות ותשבחות על הניסים קאי ג"כ על זה שזכו לחנך את המזבח מחדש.

וליישב דברי הלבוש כתב האליהו זוטא שם עפ"י דברי הפסיקתא דמלאכת המשכן במדבר נגמר בכ"ה כסליו, אלא שהמתין ה' עד ניסן שנוולד בו יצחק, ואמר ה' עלי לשלם לכסליו ושילם לו חנוכה בית חשמונאי, וא"כ דין ימים אלו **כאילו היה חנוכה המזבח שבמדבר** עכ"ד, ודבריו צ"ב דאטו ע"י שנגמר מלאכת המשכן בכ"ה כסליו יחשב כחנוכה המזבח, וי"ל ע"פ מש"כ רבינו יונה בשע"ת (ש"ב אות י') "כי האיש אשר קבל על נפשו בלב נאמן לשמור ולעשות ע"פ התורה אשר יורוהו יש בידו מן הזמן הזה שכל על כל המצוות", והוכיח זה מדברי חז"ל על הפסוק "וילכו ויעשו בני" (שמות י"ב) וכי מיד עשו והלא לא עשו אלא עד י"ד לחודש, אלא כיון שקיבלו עליהם לעשות מעלה עליהן הכתוב כאילו עשו מיד, וכן פירש בזה ענין "נעשה ונשמע" במעמד הר סיני ע"ש, וע"ע בהקדמה לספר קרית ספר להמב"ט, וכן הרחיב בזה הח"ח בתורה אור פ"ד]

והנה מבואר עוד בפסיקתא הנ"ל דכ"ז שהיה המשכן מקופל היו ישראל ממלמלין על משה לומר, למה לא הוקם מיד, שמא דופי אירע בו, משמע דכלל ישראל היה להם טענות על משה למה לא מקימים מיד המשכן, ונמצא לפ"ז דמבחינתם רצו להקים מיד בכ"ה כסליו את המשכן, אלא דהקב"ה מנע מהם משום דחשב לערב שמחת חנוכה המשכן בחדש שנוולד בו יצחק, וא"כ לפי הכלל הנ"ל בדברי ר"י, דע"י שאדם רוצה ומקבל על עצמו לעשות יחשב כעשייה גמורה, ה"ה יחשב כהקמת המשכן ממש, ומתבאר ע"י השתא היטב דברי האליהו זוטא.

אלא דעדיין צ"ב לפי טעם זה "הצירוף" בדברי המשנ"ב הנ"ל, דמה הקשר בין חנוכה המשכן במדבר לשירים ותשבחות על הניסים בימי חשמונאים.

וי"ל דמאחר שמבואר בפסיקתא דה' הבטיח לשלם לכסליו, ושילם לו ע"י חנוכה בית חשמונאים, מוכח דשורש חנוכה המזבח בשעת בית חשמונאים היתה בזכות חנוכה המזבח במדבר ע"י בני' דנתבאר לעיל וא"כ גם לפי הדרך הזה מתיישב היטב הצירוף של ההודאה על הנס עם חנוכה המזבח.

אמנם עדיין ק"ק דברי הלבוש שנקט החנוכה המזבח שהיה במשכן ולא נקט החנוכה המזבח בימי חשמונאים, דלכאורה החנוכה זו שייך יותר לימי חנוכה.

ואי"ל ע"פ מש"כ האליהו רבה שם דפרשת מקץ מרומז מצוה זו דסעודת חנוכה, דבפסוק "וטבוח טבח והכן" שאירי בסעודת יוסף עם אחיו מרומז המילה "**חנוכה**", עכ"ד.

והנה מצינו בחז"ל בפרשת נשא דילפי מפסוק זה דיוסף שמר מצות שבת במצרים, ד"הוכן" דכתיב הכא מרמז על הכנא דשבת כדכתיב "והכינו את אשר יביא", נמצא דסעודת חנוכה מרומז בפרשת הכנה דשבת, ולכן עדיף ליה להלוש למינקט חנוכה המזבח שבמדבר שהיה "הכנה" ושורש לחנוכה המזבח בזמן החשמונאים כדנתבאר לעיל בפסיקתא.

"ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו", פרש"י, מפני שתלה בו יוסף לזכרו, הוזקק להיות אסור שתי שנים, שנאמר "אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים", ולא בטח במצרים הקרויים רהב, עכ"ל. ומבואר בב"ר (פ"ט, א) שהעונש היה שנתיים כנגד ב' פעמים שאמר "זכרתני" "והזכרתני". ועיין בספר שי לתורה (פ' וישב) שהביא שר' שמעון שקופ היה סבור לומר שאם יוסף היה מבקש רק פעם אחת, היה עונשו שנה אחת, ואמר לו הגר"ח מבריסק שאינו כן, משום שפעם אחת היה בגדר השתדלות רצויה, ולא היה נענש כלל, אלא מאחר שביקש ב' פעמים נענש גם על הראשונה, משום שהרבה בהשתדלות. ועי' בספר פנינים משולחן גבוה (פ' וישב) שהגר"ש שקופ אמר כדברי הגר"ח לתלמידיו, ע"ש, ונראה מזה שקיבל דבריו.

ונראה שנחלקו בזה הראשונים, דהנה רבינו בחיי (ר"פ מקץ) ביאר ע"פ החובת הלבבות (שער הבטחון סוף"ז, עי"ש) דהצדיק השלם בבטחונו אינו עושה השתדלות כלל, והתביעה על יוסף לא היה מפני חסרונו בבטחון, כי אם פגם בהשתדלות (וכ"כ בסו"פ וישב), וכך ביאר הבית הלוי (ר"פ מקץ). ועי' מש"כ בדרשות חמדת שלמה (בסוה"ס אות יז). והנה לגבי השתדלות בעניני רפואה, ידועה שיטת הרמב"ן (פ' בחוקותי כו, יא) דבעלי המדריגה אין להם לדרוש ברופאים כלל, ולדעתו י"ל דגם לגבי יוסף לא היה מקום להשתדלות כלל.

אמנם דעת החובת הלבבות (שם פ"ג הק' השלישית, ופ"ד סוף חלק א) דיש לדרוש ברופאים, אך לא לסמוך עליהם כי אם על הקב"ה. וכן דעת שו"ת הרשב"א (ח"א סי' תי"ג), ועיין בס' אבן ישראל להגר"י סלנטר (דרוש ג) שהביא מחלוקת זן. ולדבריהם שיש מקום להשתדלות, בפשטות העונש על יוסף היה מפני שריבה בהשתדלות, וכדברי הגר"ח. ועיין בחזו"א באמונה ובטחון (ב' ו') שביאר פגם ההשתדלות דיוסף עפ"י דברי רש"י והמדרש שמצרים קרויים רהב, שענינים שקר, ובכך שיוסף השתדל וביקש מ"רהבים" שא"א לסמוך עליהם, יש בזה זריית חול על זוהר האמונה, והיינו שלא היה בגדר השתדלות הגיונית. ולדבריו נענש יוסף גם על דיבור הראשון.

ומצינו ביאור חדש בדברי הגר"א (תפילת חנה, שמואל ב א) עה"פ "כי שמחתי בישועתך", שלא היה סיבה להוצאתו (של יוסף) ע"י אדם, וכשבטח על שר המשקים נוסף לו יגון ב' שנים, וכאשר תלה עיניו על השי"ת, אז נגאל פתאום בנפלאות ה' ע"י חלומות פרעה, וידעו הכל כי השי"ת ב"ה היה בעוזרו ולא אדם, ע"כ. מבואר לכאורה בדבריו, דאותם ב' שנים שנתעכבה גאולתו לא היה רק עונש, אלא שכל אותו הזמן עדיין היה תולה תקוותו בהשתדלותו בשר המשקים, אבל בסוף ב' שנים שתלה עיניו רק על השי"ת, נושע. ומדבריו מתבאר דלא היה לו להשתדל אפי' בדיבור אחד. אמנם משמע שאם היה השתדלות שלא ע"י בשר ודם לא היה בזה פגם.

ואולי י"ל בדבריו, דאצל יוסף שאני, דיציאתו מבית האסורים היה מעין קידוש ה', ולכן לא היה ראוי להשתדל ע"י בשר ודם, דהקב"ה רצה להראות שהוא המתיר אסורים. וכך משמע בלשונו ש"ידעו הכל שהשי"ת היה בעזרו ולא אדם".

הלל דחנוכה

א"י במס' סופרים פ"כ ה"ט וגומרין את הלל כל שמונת ימי חנוכה... וצריך לברך בתחילתן ולקרותן **בנעימה**. ובערכין י' חשבינן שמונה ימי חנוכה בתוך י"ח ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל, ושם בע"ב מבואר דהוא "משום ניסא" [אע"פ שאינו מועד]. ובפסחים ק"ז. אר"י אמר שמואל דהלל נביאים תקנוהו שיהו אומרין אותו על כל פרק וכו' ועל כל צרה כשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. ופירש"י כגון חנוכה. ומבואר לפי רש"י דמ"ש משום ניסא היינו שתקנתו משום הלל על הגאולה. אך עי' ריטב"א תענית י' שכ' "בחנוכה שיש בו הלל גמור משום **פרסומי ניסא**", ומשמע דס"ל בגמ' דאינו מצד שהוא הלל על הנס אלא מצד דאיכא בחנוכה דין מיוחד לפרסם הנס. [ובהלל מתקיים פ"נ כמב' בברכות יד. ועי' יצחק ירנן על הרי"ף גיאות הל' הלל (עמ' קסג הע' ה) "הלל של חנוכה הוא של הודאה וחלוק מהלל המועדים שהוא של קרבן"].

כ' הלבוש בסי' תר"ע (ב) ולא בקשו מהם אלא ההכנעה ולהיות ידם תקיפה על ישראל להעבירים על דתם וכו' אלא שנתן ה"ל וגברה יד ישראל ונצחום, לכך לא קבעום אלא להלל ולהודות ולא למשתה ושמחה, **כלומר כיון שהם רצו למנוע אותנו מזה לכפור בדת ח"ו וכו' לכך קבעו אותם לחזור ולשבח ולהודות לו על שהיה לנו לאלקים ולא עזבנו מעבודתו**. ע"כ. ומבואר דההלל הוא עצמותו של חנוכה ויתר משאר הודאה על הנס. ויבואר בזה מה התקנה המיוחדת של חכמי דור החשמונאים שקבעום להלל והודאה אע"פ דהלל על הנס הוא מתקנת נביאים. דבאמת ההלל על נס חנוכה הוא חיוב יותר. ועי' בס' שם דרך שבת סי' כג שביאר דהקביעות היא שיהיו ח' ימים יו"ט מחמת נס השמן. וממילא איכא בו דין הלל. אבל מצד הלל על הגאולה דתקנת נביאים סגי ביום אחד על עצם הישועה.

חיוב ההלל בחנוכה - מדרבנן או מה"ת

הרמב"ם בפ"ג ה"ה כ' דההלל בחנוכה מדרבנן. [ועי' בה"ז דכל הלל הוא מד"ס והראב"ד שם פליג דהוא מד"ק]. אך הבה"ג מנה הלל של כאו"א מימי החנוכה במצוות עשה [קא-קית, ומנה גם נר חנוכה (כמצוה אחת, קלט)]. ובביאור הרי"ף לרס"ג (א, רנח) הביא מס' מעשה ניסים לר"א בן הרמב"ם (א) מש"כ רבי דניאל הבבלי [ע"ד הרמב"ם הנ"ל] דחיוב הלל הוא **מדאורייתא** [מלבד בר"ח] כדכתיב שירו לה' כי גאה גאה, שהיא מ"ע להלל ולשבח את ניסיו וגבורותיו. וממילא דכל חיוב פרסומי ניסא הוא מדאורייתא, ובכלל זה הלל דחנוכה והדלקת נ"ח. וביאר דכ"ד הרס"ג. [ונראה דכ"מ בגמ' כד. דפרסומי ניסא דאורייתא, דאיבעיא שם מהו להזכיר של חנוכה בבהמ"ז כיון דמדרבנן הוא לא מדכרינן או"ד משום פרסומי ניסא מדכרינן. ומשמע דפרסומי ניסא אינו מדרבנן, ועיין].

והרמב"ן בסה"מ שורש א' כ' דמ"ש בברכות יד. הלל דרבנן, קאי על הלל דחנוכה. אך הרי"ף (שם) הק' מהמשך דבריו דמבואר דהוא מה"ת. וביאר דאף הרמב"ן ס"ל דההלל מדאורייתא, אלא דכיון דכבר הדליק נ"ח מבערב יצא יד"ח פרסומי ניסא דאורייתא והשתא בשחרית כשבא לקרוא ההלל חיובו רק מדרבנן.

וכ"נ בד' רש"י בתענית כח: (ד"ה מנהג) שכ' על הלל דחנוכה "דנביאים תקנוהו שיהו אומרים אותו על כל ופרק ועל כל צרה וכו' כשנגאלין אומרין אותו על גאולתן, **כדאורייתא דמי**". (ועי' רש"י פסחים ק"ז. ד"ה ועל). ועי' אג"מ יו"ד ח"ד יב שתי' בזה לדברי הרמב"ן דהוספת חג היא באיסור כל תוסף, דלא שייך בחנוכה כיון שחיוב ההלל מה"ת.

דעת החת"ס שו"ת או"ח רח וי"ד רלג דעיקר חנוכה [ופורים] מדאורייתא, מהק"ו (במגילה יד) מעבדות לחרות אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כ"ש. רק צורת קיום הזכר לנס הוא מדרבנן, אבל מי שלא עשה שום זכר לנס ביטל מ"ע מה"ת. אך הנצי"ב בהעמק שאלה (כו"א, פליג על החת"ס, ועי' אבנ"ז (או"ח תקיז, טז) דהק"ו הוא מדרבנן. וא' הנפק"מ בזה היא **אם נשים חייבות בהלל דחנוכה** שהאריכו בזה האחרונים אם חייבות כבנ"ח, או שהוא ככל הלל שפטרות. עי' שד"ח מער' חנוכה (ח"ט 498), התעוררות תשובה ח"ג סי' תעא, בית שערים או"ח שנט, כלי חמדה מלאים לפר' מקץ ב, הערות עמ"ס ערכין י"ב.

הלל והודאה על נס השמן

"צריך עיון כי זו גאולה שלישית של יון היא, והיתה נס גדול ומופלג ולא נתקן בסיבתו שום דבר, ועל הנס הקטן הפרטי של השמן נתקנו שמנה ימי חנוכה להדליק בהם". - לשון הרח"ו בחי"ה הרמב"ם [חיים שנים ישלם]. וביאר דהגאולה שנעשתה ע"י החשמונאים לא בזכותם היתה כמ"ש דלא נשתייר מהם זרע מפני שנטלו המלכות. אלא מאת ה' בזכות אהרן הכהן ע"י העלאתו את הנרות (עי' במב"ר טו,ו), ולכן עיקר זכות הנס היה ע"י השמן. [כלומר דבאמת עיקר חנוכה על הגאולה, אלא שנקבע באופן של הדלקה זכר למנורה, להורות שנס הגאולה בזכות הדלקת המנורה ע"י אהרן]. ועי' פנח רזא (מבעלי התוס') פר' בהעלתך שכ' "נסמכה פר' נרות לחנוכה המזבח, ועל זה סמכו בית חשמונאי לתקן נרות בחנוכה" והיינו דעיקר נ"ח הוא משום חנוכה המזבח שע"י החשמונאים, כשם שנסמכה פר' הנרות לחנוכה המזבח שע"י משה.

המהר"ל כ' בח"א שבת ובנר מצוה, דעיקר ההודאה אינה על הנס בהדלקת המנורה דנס שחייבים להודות ולהלל הוא בשביל הצלה ולא כשנעשה לצורך מצוה, אלא עיקר קביעת החנוכה על הנצחון רק שהיה נראה בטבע ולכן נעשה הנס בנרות המנורה להודיע שהנצחון היה בנס, ומש"כ לא נזכר נס השמן בעל בניסים. [ועי' חכמה ומוסר ח"א סא].

אך ברש"י לכאז"ל מ"ה הכי שפי' מאי חנוכה - על איזה נס קבעוה. ובגמ' נזכר רק נס השמן. וי"ל עפ"י הדברי שאול שפי' דמ"ש מאי חנוכה היינו למה קבעוה דוקא בהדלק"נ וע"ז אמר שהיה הנס בשמן. [והיינו דבאמת עיקר ימי חנוכה נקבעו על הנצחון כנ"ל].

המהר"ץ חיות בשבת כא: והאריך יותר במאמר דרכי משה (ח"א עמ' תס) כ' ע"ז שבגמ' הזכירו הטפל והניחו העיקר שנצחו היונים והחזירו עטרת התורה והעבודה למקומה. דכיון שהיה זה קצת בדרכי הטבע לא שייך ע"ז אמירת הלל שנתקן רק על התחדשות נס כיצ"מ, ומדוק ברש"י שכ' על איזה נס תקנוה. ומפני נס פך השמן תקנו אמירת הלל, ובלא זה היו ימי חנוכה ימי שמחה בלא הלל. ועי' מש"ח פר' וישב (ד"ה והבור) דמצד הברכה תקנו על נס השמן אבל על הנצחון א"א לברך כיון שלא יצא מדרך הטבע. עי' דברי חמודות על הרא"ש בברכות פ"ט,א.

והמנחת ברוך ס"י קט (ג) כ' דבתחילה כשטהרו המקדש תקנו החשמונאים ח' ימים לחנוכה הבית כמו שעשו שלמה ועזרא [כמבני במגילת תענית]. אלא דלאחר שנעשה הנס בפך השמן, "ונס זה עשה הקב"ה להראות כי ערבה עליו חנוכה זו ושש בשמחתם של ישראל", קבעו אז הסנהדרין לעשות ימים אלו לדורות. [כל' הגמ' לשנה אחרת]. ועי"ש (ד) שביאר עפ"י חילוק התקנה בין כל אדם למהדרין.

ועי' פנ"י (כא: סד"ה מאי) דנס השמן גילה שחזרו לחבתן הראשונה [שהמנורה היא עדות שהשכינה שורה בישראל, - שבת כב:] ולכן נקבע העיקר על נס זה. וכ"כ החכ"צ (סו"ס פז), וכע"ז בשו"ת גליא מסכת או"ח ו (פא: ד"ה הדרשנים) ע"ש שהאריך דע"ז ניכר שההצלה היא נצחית. ובדרך זו ביאר ר"ח שמואלאביץ (שערי חיים טז) דאמנם נס הנצחון הוא העיקרי אבל הוא בחינה של "הכרח" דע"ז נתקיימה כנס", ודוקא ע"י נס השמן שהוא בבחינת "מותרות", ראו הארת הפנים המיוחדת ולכן קבעו את החנוכה על הגילוי של אהבת הקב"ה לישראל.

כ' הר"י מלוניל בשבת (ט:): ולא נעשה נס כזה לישראל שאילו פרעה לא גזר על המצוות, ויון הרשעה גזרה, לפיכך האריכו אלו הימים כשיעור החג שהיה שמנה ימים להזכיר בהם הנס. **ואפילו לא היה נעשה בהם בשמן**, כמו כן היו שמחים ומזכירין מעשה ניסים כשיעור יו"ט הארוך מכל המועדות, אך לא היו מדליקין נרות כלל אלא מהללים ומרוממים כשאר מועדות, וכשבא ונכפל להם נס בשמן הוסיפו להדליק הנרות להזכיר כפילת הנס. וכע"ז בנימוק"י עי"ט. ובפשטות פליגי על משמעות רש"י דעיקר חנוכה על נס השמן, אך למש"נ עפ"י הדברי שאול גם לרש"י העיקר בנצחון.

נס הנצחון ונס השמן

הצפנת פענח כ' דמצות ההדלקה נתקנה על שני הנסים, ולכן מברכים שעשה "ניסים" דקאי על ב' ניסים על הנרות ועל ההצלה מהיוונים. וזוהי תקנת ברכת הוראה [סוכה מו. ועי' תוס'] שהיא משום ההצלה במלחמה ולכן שייכת גם למי שלא הדליק. וחי' שבחורבן בטל דין הפרסומי ניסא שהוא מצד הנצחון, ונשאר רק מצד נס השמן ולכן נהגו להדליק בפנים. [אך בראשונים מבואר לא כן, עי' קובץ תשובות ח"א סז] ועי' משכנות אפרים סי' כא.

העמק ברכה ביאר דב' הדינים בחנוכה הם על ב' הניסים והיינו שהדלק"נ על נס השמן וההלל על ההצלה. והענין הוא עפ"י הגרי"ז דבשירה על הנס בעי גם גבורה וגם הטבה, וזה היה בנצחון המלחמה וע"ז יש חיוב הלל ובנוסח על הניסים באו ב' הענינים, שהיה נצחון ניסי. אבל נס פך השמן אין בו חיוב הלל והודאה כיון שלא היתה בו הטבה לישראל, ולכן לא נזכר בעה"נ. ועי' טעמא דקרא פר' וישב. אבל תקנת הדלקת נ"ח נתקנה על נס פך השמן ולכן בגמ' דאירי בידיני נ"ח לא הוזכר ענין המלחמה והנצחון. וכע"ז כ' בשד"ח מערי' חנוכה (ח"ט עמ' 198). אך עי' באבודרהם הל' ברכות הראיה דברכת שעשה ניסים נתקנה על נס פך השמן, ומבין דשייך הודאה אף בזה. וכ"מ בראשונים (תוס' תענית כח: ד"ה ויו"ט, מאירי שבת כא: שבה"ל ענין ר"ח ועי' ב"י תרפג) שכ' הטעם שבכל יום אומרים הלל שלם משום דכל הח' ימים היה הנס מתגדל, ומשמע דנתקן ההלל על נס השמן.

ובשפ"א פר' מקץ (תרלה) פי' איפכא, דההודאה היא על עצם ההצלה וכמו ד' שצריכין להודות. וההלל על נס הנרות, שהיה רק לתוספת חיבה ולשמחה יתירה.

תקנת ההודאה בעה"נ או בהדלק"נ

בגמ' שבת כא: מאי חנוכה וכו' לשנה אחרת קבעוה ועשאוה ימים טובים בהלל והודאה. ופירש רש"י - ימים טובים... לקרות הלל ולומר על הניסים בהודאה. [והיינו דהם ב' דינים קריאת ההלל מדין הלל ועה"נ מדין הודאה].

אך ברמב"ם משמע דפליג דכ' (פ"ד הי"ב) מצות נ"ח... וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הא-ל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. ועי' פ"ג ה"ג - ומדליקין... להראות ולגלות הנס. ומבואר דדין הודאה מתקיים בהדלקת נ"ח. [משא"כ לרש"י שמתקיים בעה"נ, והר"מ לא הזכיר כאן כלל ענין על הניסים אלא רק בהל' תפילה (פ"ב הי"ג) בין שאר הדינים של הזכרת מעין המאורע, ועי' בזה אבני"ז תקנז] וכן מפור' בפסקי ריא"ז (שבת כא:): "ומודים על הנס בהדלקת הנרות".

וביאר במשנת יעבץ סי' עג דלרש"י תקנת נ"ח היא זכר להדלקת המנורה במקדש, ולכן **בזמן המקדש לא היו מדליקין נ"ח**, וע"כ לשנה אחרת הקביעות היתה בהלל והודאה ולא בהדלקת נ"ח. אבל לרמב"ם חכמים **שבאותו הדור** תקנו הדלקת הנרות.

לד' הר"מ וריא"ז צ"ב בל' הגמ' קבעוה בהלל והודאה דהול"ל קבעוה בהלל ונ"ח. וביאר במי"ע שם שאין יוצאים בנ"ח ללא כוונה מכיון שמהותו היא פרסומי ניסא ולכן נא' הודאה לאשמועינן דגוף הדלק"נ הוא הודאה על הנס ואם הדליק ולא הודה לא יי"ח, [עי"ש מה שהוכיח]. ויש להוסיף בזה מ"ש המחזיק ברכה (תרעו, מובא בשע"ת) דנוסח הברכה ל"הדליק נר חנוכה" ולא כבשבת "נר של שבת" משום דבשבת יש עוד מצוות אבל בחנוכה **הנר עצמו הוא החנוכה**, ועיין. [ול"ק שיש מצות הלל והודאה, דלפי הר"מ עיקר ההלל מתקיים בנ"ח כנ"ל. אך צ"ע דלכאז"ל ההדלקה ביום הא' עם שקע"ח היא לפני זמן ההודאה שעדיין אינו כ"ה בכסלון]. ובשם הגרי"ד ס' הובא במעתיקי השמועה (ח"ב עמ' כד) דמדוק' ברמב"ם (גג) שכלל אמירת הלל עם הדלקת נ"ח, דמצות ההדלקה אינה בפנ"ע אלא חלק ממצות ימי חנוכה שיש בהם הלל והדלק"נ בכל לילה. עי"ש.

נושאי הפרשיות הקרובות

ויגש - עגלה ערופה
ויחי - מצוה לקיים דברי המת
שמות - הרמת יד על חברו (מלא)

ד"ת להנ"ל אפשר להניח בתיבה שבפתח אוצר הספרים "בית יוסף" רח' שדי חמד

מעוניין בחברותא? התקשר עכשיו!

אנשים רבים מחכים לחברותות שונות
במקומות שונים ובנושאים שונים
הטלפון שלך יכול לעזור להם ולך

התקשר עכשיו

9141217

24 שעות ביממה

קובעי עיתים

לתרומות והנצחות: 050-4122753

כוס תנחומים

למורינו ראש הכולל

הרב הגאון ר' **מרדכי פרצוביץ** שליט"א

אשר מוסר נפשו בעמלה של תורה להעמיד ולהאיר אורה של תורה
בתבונה, בדעת ובכשרון

בפטירת אמו הצדקנית מרת אסתר רחל בת הרב משה אריה ע"ה

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון ובהמשך מעשיה הגדולים תנחמו

אברכי הכולל "כי הם חיינו"